

הדדה אמן

פנינים קצרים מתורת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע על רחל אמן

♦ יוצא לאור לרגל יום ההילולא י"א מרחשון ה'תשפ"א ♦

מכון 'אור החסידות', סניף ארץ הקודש ת.ד. 2033 כפר חב"ד, 6084000 | טל' מערכת: 03-3745979 | orhachasidutil@gmail.com

"שני בניך גו' לי הם" – בזכות קבורת רחל בדרך

על הכתוב בפ' ויחי "ועתה שני בניך הנולדים לך בארץ מצרים גו' לי הם, אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי גו' ואני בבואי מפדן מתה עלי רחל גו' בדרך גו' ואקברה שם בדרך גו'" (מח, ה-ז), תמהו המפרשים (יריעות שלמה, גו"א, דברי דוד, באר היטב, ועוד):

מה ענינם כאן של דברי ההתנצלות על קבורת רחל בבית לחם, דלכאורה הו"ל ליעקב לומר דברים אלו כשהשביע את יוסף "ונשאתני ממצרים וקברתני בקבורתם", ולא במעמד זה – שבו לא הזכיר כלל את ענין קבורתו, אלא רק אמר דברי ברכה, והוסיף שאפרים ומנשה יכנסו בחשבון השבטים.

ויש לומר, שבדברים אלה רמז יעקב ליוסף שהטעם לזכות הגדולה שזכו לה "שני בניך הנולדים לך בארץ מצרים עד בואי אליך מצרימה", להיות נכנסים בחשבון בני יעקב, הוא מפני זכותה של רחל, "מדה כנגד מדה":

מאחר שרחל היתה מוכנה לוותר על הזכות להיקבר ביחד עם יעקב, ובמקום זה נקברה בדרך, שלא ביחד עם יעקב, כדי "שתהא לעזרה לבני" – לכן זכתה, שבני בנה שנולדו גם הם בארץ מצרים, ולא בסמיכות ליעקב, "לי הם".

(עי' לקושי שיחות ח"ל עמ' 238)

ויתור על משכב הצדיק – מעלה או חיסרון?

על הכתוב בפ' ויחי "ואני בבאי מפדן מתי עלי רחל גו' ואקברה שם בדרך אפרת היא בית לחם" מפרש רש"י "על פי הדיבור קברתי שם, שתהא לעזרה לבני, כשיגלה אותם נבזארדן כו' יוצאת רחל על קברה ובוכה ומבקשת עליהם רחמים כו' והקב"ה משיבה יש שכר לפעולתך נאם ה' וגו' ושבו בנים לגבולם" (מח, ז. רש"י).

ובמפרשי רש"י (ראה שפ"ח, בעה"ט, משכיל לדוד, גו"א ועוד) הקשו דלכאורה רש"י סותר עצמו, שכאן פירש שהטעם שלא

מדוע היו אומרים שרחל שייכת ליעקב?

על הפסוק בפרשת ויצא "ועיני לאה רכות ורחל היתה יפת תואר ויפת מראה" מפרש רש"י "שהיתה סבורה לעלות בגורלו של עשו ובכתה, שהיו הכל אומרים שני בנים לרבקה ושתי בנות ללבן, הגדולה לגדול והקטנה לקטן" (ויצא כט, יז. רש"י). ויש לבאר הטעם "שהיו הכל אומרים כו' הגדולה לגדול והקטנה לקטן" בעבודת האדם לקונו:

בעבודת השי"ת ישנם שני אופנים כלליים: א. צדיקים, שעבודתם בעולם היא בקדושה בלבד, בקיום התורה והמצוות. ב. בעלי תשובה, שעבודתם להפוך את הרע לטוב, ובכללות יותר – להעלות את החול לקודש. והיינו, שעבודת התשובה אינה רק למי שחטא ופגם ועבר את הדרך, אלא היא סדר בפ"ע בעבודת ה', ושייכת גם למי שלא חטא (תו"א ר"פ ויחי. ובכ"מ).

ויש לומר שזהו החילוק בין אופני עבודתן של רחל ולאה: רחל היתה "יפת תואר ויפת מראה", כלומר שעבודתה היתה עבודת הצדיקים, שאין בהם מום אלא שלמים הם בתורה ומצוות (סה"מ תרכ"ח ע' קה ואילך); ואילו לאה היתה עבודתה בכי" (ועיני לאה רכות), שהיא מדרכי עבודת התשובה.

וחילוק זה מצינו גם בין בני לאה לבני רחל, שבני לאה השתתפו במכירת יוסף, ולכן היתה עבודתם בדרגת "בעלי תשובה", משא"כ יוסף ובנימין, בני רחל, לא חטאו, והיתה עבודתם בבחינת צדיק דמעיקרא.

ועפ"ז יובן הטעם "שהיו הכל אומרים כו' הגדולה לגדול והקטנה לקטן": לאה, שעבודתה היא עבודת בעלי תשובה – תנשא לעשו, כדי להחזירו למוטב; משא"כ רחל, שעבודתה היא עבודת הצדיקים – הרי היא קשורה לעבודתו של יעקב, שעיקר עבודתו היתה עבודת הצדיקים, כמ"ש "ויעקב איש תם יושב אהלים" (תולדות כה, כז), היינו שעבודתו היתה בתחום הקדושה עצמה, ולא בהעלאת הדברים שמחוץ לתחום הקדושה. ולכן נאמר "ויאהב יעקב את רחל" (כט, יח), כי עיקר ענינו של יעקב הוא עבודתה של רחל – עבודת הצדיקים.

(עי' לקושי שיחות ח"ל עמ' 152 ואילך)

תכונת הוויתור של עקרת הבית

על הכתוב בפ' ויחי "ואני בבואי מפדן מתה עלי רחל גו' ואקברה שם בדרך" מפרש רש"י "ע"פ הדבור קברתי" שם שתהא לעזרה לבני', כשיגלה אותם נבזרזאדן כו' יוצאת רחל על קברה וכוכה ומבקשת עליהם רחמים כו', והקב"ה משיבה יש שכר לפעולתך" (מח, ז).

ויש לבאר הטעם שרחל דוקא נקברה בדרך כדי "שתהא לעזרה לבני'", ולא יעקב אבינו בעצמו:

מצינו שרחל אמנו "היא היתה עקרת הבית" (פרש"י ויצא לא, ד ד"ה ויקרא). וכן מובא במדרש (בראשית רבה פ"א, ב): "רחל היתה עיקרו של בית".

והנה מצינו בנוגע לנשי ישראל, שפטורות ממ"ע שהזמן גרמא (משנה קידושין כט, א), וכן פטורות מתלמוד תורה (קידושין שם, ב). ומבואר בראשונים (אבודרהם סדר תפלות של חול. כלבו ר"ס ע"ג) שהטעם לזה הוא מפני שעל הנשים מוטלים צרכי הבית, ולכן פטורות מדברים אלו.

ונמצא, שלנשי ישראל יש תכונה נפלאה של ויתור – שכדי שיוכלו לשמש בתפקידן כ"עקרת הבית", הרי הן מוותרות על עבודת השי"ת שיש בה קדושה גלויה, כמו לימוד התורה וקיום מ"ע, ובמקום זה עובדות את ה' על ידי העיסוק בצרכי הבית.

ועפ"ז יש לבאר הטעם שרחל אמנו נקברה בדרך ולא יעקב אבינו, כי מאחר שרחל היתה "עקרת הבית", לכן היתה בה מעלה זו – לוותר במשך מאות ואלפי שנים על הקבורה במקום של קדושה גלויה, מערת המכפלה, כדי שכשיהיו ישראל במעמד ומצב בלתי רצוי, עד כדי כך שיתחייבו גלות – "תהא לעזרה לבני'!"

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ל עמ' 239 ואילך)

נקברה רחל במערת המכפלה הוא כדי "שתהא לעזרה לבני'", ואילו לעיל בפ' ויצא פירש "לפי שזלזלה במשכב הצדיק לא זכתה להקבר עמו" (ויצא ל, טו). ולכאורה טעמים אלו סותרים הם.

ויש לומר בתיווך ב' הטעמים, ע"פ מה דאיתא במדרש (פתיחתא דאיכ"ר כד): "נכנסה רחל אמרה לפניו, רבש"ע וכו', הלא אני הכנסתי צרתי בתוך ביתי, שכל עבודה שעבד יעקב את אבי לא עבד אלא בשבילי, כשבאתי ליכנס לחופה הכניסו את אחותי, ולא די ששתקתי אלא שמסרתי לה סימני, אף אתה אם הכניסו בניך צרתך בביתך שתוק להם". ומסיים שם: "מיד נתגלגלו רחמיו של הקב"ה ואמר וכו', יפה לימדת סגוריא, יש שכר לפעולתך ולצדקתך שמסרת סימניך לאחותך".

ולכאורה אינו מובן, שהרי במסירת הסימנים לאחותה ויתרה רחל על משכב הצדיק, ואיך אפשר שלא זו בלבד שלא נענשה על זה (כמו שנענשה בגלל ויתור על משכב הצדיק ללילה אחד בלבד בשביל הדודאים), אלא שנחשב לה למעלה, עד שבזכות זה יחזיר הקב"ה את ישראל למקומן?

אלא שהיא הנותנת: דוקא משום ש"משכב הצדיק" הוא ענין רוחני נעלה ביותר שחלילה לוותר עליו, ואעפ"כ הסכימה רחל לוותר על מעלה רוחנית גדולה זו למען אחותה – נחשב ויתור זה גופא למעלה גדולה ביותר, עד שהבטיח לה הקב"ה "בשבילך רחל אני מחזיר את ישראל למקומן", "ושבו בנים לגבולם".

וזהו התיווך בין שני הטעמים – שהטעם לזה שמבין כל האמהות זכתה דוקא רחל להיות "לעזרה לבני'" ולפעול ש"ושבו בנים לגבולם", הוא בזכות מעלה גדולה זו, שוויתרה על "משכב הצדיק".

(ע"פ תורת מנחם ח"ג עמ' 59 ואילך)

**"...תודה וברכה שהזכיר אותנו כלנו על
ציון קבר רחל והשם יתברך ישמע תפלת
עמו ישראל וירחמנו כולנו בתוך כל
אחינו בני ישראל שיחיו בגשם וברוח"**

(מכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"נ, כ"ט תשרי ה'תש"ב)